

Nodaļa 7

DIGITĀLĀS TRANSFORMĀCIJAS POLITIKAS: REKOMENDĀCIJAS VALDĪBAS KOPĒJAI PIEEJAI

Digitalizācija Latvijā: Integrētas politikas satvars

Šā Pārskata iepriekšējās nodaļās ir analizēti pēdējie notikumi vairākās politikas jomās saistībā ar digitalizāciju Latvijā. Analīzes rezultāts ir veikspējas novērtējums un politikas rekomendāciju kopums katrai jomai. Šajā iedaļā šīs rekomendācijas ir aplūkotas un kartētas digitalizācijas integrētās politikas satvara, kas aprakstīts 1. nodaļā un apkopots 7.1. attēls, kontekstā.

Galvenie analizētie satvara komponenti ir *piekļuve, lietošana, uzticēšanās un inovācijas*. Tos kā prioritātes ir noteikušas Latvijas iestādes. Pēc iestāžu pieprasījuma Pārskatā izmantots arī stratēģiskais nākotnes skatījums, lai analizētu galvenās nenoteiktības, kas saistītas ar digitālās transformācijas nākotni un potenciālajām sekām Latvijai.

7.1. attēls. Digitalizācijas integrētās politikas satvars

Avots: ESAO (2019), *Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives*, <https://doi.org/10.1787/9789264312012-en>.

Stratēģisks skatījums

Digitālā transformācija virza straujas bezprecedenta globāla mēroga pārmaiņas. Strauju pārmaiņu un augstas nenoteiktības laikā stratēģiskā nākotnes skatījuma mērķis ir palīdzēt lēmumu pieņēmējiem Latvijā labāk paredzēt destruktīvas pārmaiņas, noteikt būtiski svarīgās nenoteiktības, izstrādāt inovatīvas jaunas stratēģijas un politiku un veikt esošo plānu un prakses stresa testēšanu.

Stratēģiskā nākotnes skatījumā sākumā analizēts trīs scenāriju kopums. Pirmajā scenārijā apsvērtā pasaule, kurā aktīvie pilsoņi ņēmuši digitalizāciju savās rokās un izveidojuši visaptverošu spēcīgu tiešsaistes kopienas "trešo pīlāru", kas nodrošina pretsvaru valstīm un tirgiem. Otrajā scenārijā raksturota pasaule, kurā valdības izveidojušas digitālās platformas, kas kļūst par to ekonomiku mugurkaulu, veicinot apmaiņu starp valstīm, kas lieto vienu un to pašu sistēmu, bet veidojot barjeras ar tām, kas to nelieto. Trešajā scenārijā aplūkota nākotne, kurā daudznacionālas digitālas konglomerātu korporācijas var apkalpot savus lietotājus tik labi, ka daudzas no lomām, kas tradicionāli pieder valstij, piemēram, izglītību un labklājību, var labāk piedāvāt nevalstiskas organizācijas.

Šie scenāriji palīdz noteikt dažas galvenās darbības stratēģijas Latvijā, kas iedalās četrās galvenajās kategorijās:

- Novērtēt un stiprināt Latvijas stratēģiskās partnerības digitālai transformācijai.
- Noteikt viedas pieejas izglītībai un prasmēm, lai veidotu adaptīvākus un kritiskākus Latvijas iedzīvotājus.
- Noteikt ceļus virzībā uz iekļaujošu digitālu Latviju, ko veido cilvēki cilvēkiem.
- Veidot kapacitāti, lai gūtu labumu no piekļuves personas datiem un to lietošanas, vienlaikus aizsargājot digitālo drošību un privātumu.

Piekluves un pārklājuma uzlabošana

Latvijas panāktie rezultāti attiecībā uz fiksēto un mobilo platjoslas ātrdarbīgo tīklu izmantošanu ir labi. 2019. gada jūnijā mobilo platjoslas pakalpojumu abonentu skaits bija 127 uz 100 iedzīvotājiem, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ESAO valstīs. Optiskās šķiedras savienojumi veido 70% no visiem fiksētajiem platjoslas pieslēgumiem, kas ir ceturtais augstākais rādītājs ESAO aiz Korejas, Japānas un Lietuvas. Fiksēto un mobilo platjoslas pakalpojumu pieslēgumu cenas ir būtiski zemākas par ESAO vidējām.

Neskatoties uz šiem sasniegumiem, saglabājas pārklājuma atšķirības starp pilsētu un lauku teritorijām, īpaši salīdzinot Rīgu ar pārējiem reģioniem. Pastāv arī bažas par konkurenci fiksēto platjoslas pakalpojumu tirgū, kur pašreizējā tirgus dalībnieka daļa ir 56%.

Turpmāk norādītās rekomendētās pārmaiņas politikas konstrukcijā un regulēšanas satvarā var palīdzēt sagatavot Latviju turpmākajai komunikāciju tehnoloģiju un tirgus attīstībai:

- Novērtēt ieguvumus, ko sniedz konverģenta regulatora izveidošana gan telekomunikāciju, gan pārraides pakalpojumiem, īpaši saistībā ar pakalpojumu konverģences paaugstināšanu IP tīklos.
- Izveidot skaidru ministrijas līmeņa kontaktpunktu komunikāciju pakalpojumiem. Kompetences šobrīd ir sadalītas starp Satiksmes ministriju (SM) un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju (VARAM).
- Uzlabot teritoriālo plānošanu pašvaldībās, popularizējot «dig-once» politikas, piešķirot atļauju jaunu torņu būvniecībai un plānojot jaunus optiskās šķiedras un kabeļu maršrutus, kā arī harmonizējot un vienkāršojot administratīvās procedūras tīklu izvietojumam.
- Paaugstināt koordināciju pašvaldību un SM starpā, lai novērstu sastrēgumvietas fiksēto un mobilo tīklu izvietojumā un sagatavotos tīkla blīvuma palielināšanai atbilstoši 5G tehnoloģijas izvietojumam.
- Mazināt informācijas asimetrijas par pieejamo infrastruktūru un stingri uzraudzīt potenciālās diskriminējošās prakses attiecībā uz piekļuvi pasīvajai infrastruktūrai.
- Uzraudzīt konkurenci fiksēto platjoslas pakalpojumu tirgū un atbilstoši apstākļiem ieviest infrastruktūras koplietošanas pienākumus.
- Sadarboties ar vietējām ieinteresētajām pusēm saistībā ar pēdējās jūdzes risinājumiem kā daļu no lauku teritoriju platjoslas pakalpojumu programmām un veicināt pieprasījumu, izmantojot mērķtiecīgas iniciatīvas.
- Atjaunināt regulēšanas struktūru, lai atļautu sekundārā spektra tirgus attīstību, veicinot efektīvāku lietošanu.
- Izstrādāt un īstenot nacionālo Lietu interneta (IoT) plānu, lai noteiktu izaicinājumus un sekmētu pieprasījumu no uzņēmumiem un patērētājiem.
- Izstrādāt un īstenot visaptverošu IPv6 stratēģiju, koordinējot to ar pilsonisko sabiedrību, privāto sektoru un tehniskajām ieinteresētajām pusēm.
- Veikt datu plūsmas apmaiņas stāvokļa analīzi un sekmēt neitrālu IXP izvietojumu, pamatojoties uz labas starptautiskās prakses paraugiem.

Efektīvas digitālo tehnoloģiju lietošanas veicināšana

Pēdējo gadu laikā Latvija ir panākusi ievērojamu progresu interneta lietošanā, valdībai kļūstot par vadošo digitālo tehnoloģiju lietotāju Eiropā. Taču Latvijas iedzīvotāji vēl joprojām ir viduvēji interneta lietotāji, bet uzņēmumi atpaliek no citiem uzņēmumiem ESAO valstīs. Lielā daļā mazo uzņēmumu digitālo tehnoloģiju ieviešanu kavē prasmju trūkums. Latvijā ir arī zemākais IKT speciālistu, īpaši sieviešu nodarbinātības rādītājs ES. Tāpēc valstī būtu jāisteno saskaņotu pasākumu kompleksu, lai sekmētu efektīvu digitālo tehnoloģiju lietošanu sabiedrībā, uzņēmumos un valdībā.

Digitālo prasmju uzlabošana

- Modernizēt apmācību resursus, kas tiek nodrošināti Trešā tēva dēla programmā, un apgādāt bibliotēkas ar pietiekamiem resursiem IKT iekārtu uzturēšanai.
- Izveidot kopienā bāzētu IKT apmācību programmu grupām ar zemu digitālo tehnoloģiju izmantošanas līmeni, līdzīgi kā tas tiek darīts Austrālijā un Norvēģijā.

- Atbalstīt modulāro programmu, kas ietver IKT, izstrādi augstākajā izglītībā.
- Paaugstināt darba devēju iesaistīšanos universitāšu mācību programmu izstrādē un ieviest tiesisko struktūru darbā bāzētām apmācībām augstākajā izglītībā.
- Stiprināt saiknes starp profesionālajām skolām un uzņēmumiem, kas nodarbina IKT speciālistus, un vienkāršot procedūru, lai piešķirtu uzņēmumiem atbalstu apmācībām darba vietā.
- Ieviest apmācību kuponus darbiniekiem, finansējot tos no darba devēju iemaksām no bruto algām, kā to dara Francijā un Polijā.
- Noteikt atbrīvojumu no darba tirgus testiem ārvalstu IKT speciālistiem ar pierādītu pieredzi vai tiem, kuri pabeiguši studijas Latvijā, kā tas notiek Vācijā un Apvienotajā Karalistē.

Digitālo tehnoloģiju izmantošanas palielināšana uzņēmumos

- Izveidot digitālo čempionu programmu, kas līdzīga Austrālijas programmai, kur valdība sniedz atbalstu nelielam skaitam MVU nozarēs, kur ir zems IKT izmantošanas līmenis.
- Nodrošināt konsultatīvos pakalpojumus un pārvaldības padomus, lai palīdzētu uzņēmumiem pietuvoties augsti digitalizētu uzņēmumu līmenim, kā tas jau ir darīts Austrālijā un Austrijā.
- Ieviest sistēmu, kas ļauj uzņēmumu algu programmatūrai automātiski iesniegt datus nodokļu iestādēm, kas ir līdzīga Austrālijas Single Touch Payroll [Viena pieskāriena algu] sistēmai.

Digitālās pārvaldības atbalstīšana

- Konsolidēt finansējumu digitālajai pārvaldībai vienā ministrijā, kas tad var noteikt prioritātes atbilstoši nacionālajai stratēģijai.
- Izveidot pilsoniskās sabiedrības mēroga programmu par IKT lietošanu un e-pārvaldes pakalpojumu izstrādi, kā arī izstrādāt labās prakses piemēru rokasgrāmatu, kas līdzīga tai, ko izmanto Apvienotajā Karalistē.
- Ieviest motivāciju uzņēmumiem kontaktēties ar valdības iestādēm tiešsaistē (piem., izdot atļaujas vai maksājumus ātrāk nekā klātienē). Izveidot grafiku, saskaņā ar kuru notiktu atteikšanās no izvēlētiem e-pārvaldības pakalpojumiem klātienē.
- Izstrādāt jaunus noteikumus, procedūras un standartus par telemedicīnas lietošanu, līdzīgus Likumam par e-veselību un drošu datu apmaiņu Čehijas Republikā.
- Izveidot vienas pieturas kontaktpunktu tiem, kuri vēlas piekļūt veselības un sociālās aprūpes datiem pētniecībai, kā tas ir Somijā.
- Atbalstīt atvērto datu ekosistēmu, piešķirot apbalvojumus augstākā līmeņa studentiem un pētniekiem, kas izmanto atvērto datus, lai risinātu sabiedrības problēmas.

Uzticības palielināšana digitālajā vidē

Digitālās drošības atbalstīšana

Latvijā ir izveidoti stabili pamati, balstoties uz kuriem risināt digitālās drošības izaicinājumus un iespējas. Latvijas Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūcija (CERT.LV) ir starptautiski atzīta, pateicoties tās tehniskajām zināšanām un ievainojamības atklāšanas politikām. Arī Latvijas Aizsardzības ministrija (AM) ir stingri apņēmusies veicināt digitālo drošību kā stratēģisku jautājumu, ko pierāda neseno pieņemtā *Kiberdrošības stratēģija (2019.-2022.)*. Latvijas Nacionālās IT drošības padomes (NITDP) izveidošana 2011. gadā ir vēl viens solis, lai attīstītu valdības līmeņa pieeju digitālajai drošībai.

Taču digitālās drošības politika Latvijā vēl joprojām ir šauri koncentrēta uz nacionālās drošības aspektiem, pievēršot nepietiekamu uzmanību digitālās drošības ekonomiskajai un sociālajai dimensijai.

Lai risinātu šos jautājumus, Latvijai vajadzētu:

- Veicināt digitālās drošības stratēģiju augstākajā valdības līmenī.
- Paaugstināt ministriju iesaistīšanos, piešķirot transversālu mandātu (piem., tām, kas atbildīgas par ekonomikas un reģionu attīstību) digitālās drošības iniciatīvās.

- Labāk integrēt digitālās drošības stratēģiju ar Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādņem.
- Veicināt prasmju paaugstināšanu un darbaspēka kopīgas izmantošanas programmas starp valsts iestādēm.
- Pastiprināt vairāku ieinteresēto pušu sadarbību digitālās drošības politikas izstrādē, izmantojot uz uzticēšanos balstītas partnerības.
- Pastiprināt starptautisko sadarbību digitālās drošības jomā ekonomikas un sabiedrības labklājības labā, īpaši ar citām Baltijas valstīm.

Privātuma paaugstināšana

Kopš ES Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) un Fizisko personu datu apstrādes likuma (FPDAL) pieņemšanas 2018. gadā Latvijā ir sasniegts būtisks progress, nodrošinot personu privātuma un datu aizsardzības tiesības. Datu valsts inspekcija (DVI) ir sākusi gan proaktīvu juridisko sistēmu ieviešanas nodrošināšanu, gan piemērojusi administratīvos sodus uzņēmumiem par vispārīgo pienākumu, kas noteikti abos tiesību aktos, neievērošanu.

Lai uzlabotu privātumu, Latvijai būtu jāveic šādas darbības:

- Nodrošināt DVI cilvēku un finanšu resursus, kas nepieciešami, lai efektīvi izpildītu tās uzdevumus, tostarp konsultējot un izmeklējot privātumu un datu aizsardzību digitālajā telpā.
- Izstrādāt DVI norādījumus par privātumu un privātuma pārvaldības programmām (PPP), pamatojoties uz pastāvošo labo starptautisko praksi.
- Veicināt sadarbību starp DVI un citām valstīm, tostarp ārpus ES, piemēram, pievienojoties Globālajam privātuma aizsardzības tīklam (GPEN).
- Izveidot atbilstošu mākslīgā intelekta (MI) un IoT datu pārvaldību, tostarp ar turpmāku līdzdalību un sadarbību ar starptautiskajiem forumiem, piemēram, ESAO.

Patērētāju aizsardzības uzlabošana tiešsaistē

Latvijas patērētāju politikas satvarā ir iekļauti vispārīgie principi digitālo patērētāju aizsardzībai, kas ir atbilstoši ESAO rekomendācijām par patērētāju aizsardzību e-komercijā (ESAO, 2016). Taču valdība varētu rīkoties, lai uzlabotu savu pierādījumu bāzi patērētāju politikas lēmumu pieņemšanai un paaugstinātu patērētāju aizsardzību ES un ārpus tā, veicot šādas darbības:

- Apkopot un analizēt patērētāju sūdzību datus, kas attiecas uz e-komerciju, lai labāk izprastu patērētāju problēmu, kas saistītas ar e-komercijas transakcijām, raksturu un mērogu.
- Uzlabot patērētāju informētību par jautājumiem, kas saistīti ar e-komerciju, koncentrējoties uz dažādu grupu speciālajām vajadzībām atbilstoši to vecumam, ienākumiem un pratības līmenim.
- Novērtēt strīdu izšķiršanas un pārsūdzības sistēmas efektivitāti, izpētot patērētāju lietojumu un apmierinātību un analizējot neatrisinātās strīda situācijas.
- Uzlabot pierādījumu bāzi par pārobežu strīdiem ārpus ES un uzlabot sadarbību pārobežu lēmumu izpildē ES un ārpus ES.

Digitālo inovāciju atraisīšana

Kopš tūkstošgades sākuma Latvijā ir panākts ievērojams ekonomiskais progress. Ekonomikas izaugsme ir bijusi straujāka nekā jebkurā citā ES un ESAO valstī. Latvijas Nacionālā Viedās specializācijas stratēģijas pētniecībai un inovācijai (RIS3) mērķis ir veicināt ekonomikas strukturālo transformāciju, virzoties uz zināšanās balstītām aktivitātēm. Taču produktivitāte saglabājas būtiski zemāka nekā citās ESAO valstīs, bet darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās ierobežo turpmākas izaugsmes potenciālu. Tāpēc inovācija ir atslēga produktivitātes un dzīves līmeņa paaugstināšanai Latvijā.

Lai palielinātu pētniecību un attīstību (P&A) un atbalstītu inovācijas uzņēmējdarbībā, Latvijai vajadzētu:

- Koncentrēt uzmanību uz digitalizāciju kā galveno transversālo līdzekli inovāciju un izaugsmes nodrošināšanai.
- Veicināt digitālo pakalpojumu inovāciju.
- Veicināt digitālo inovāciju, lai risinātu Latvijas sabiedriskās un ekonomiskās problēmas.

- Paaugstināt valsts atbalstu uzņēmumu P&A un diversificēt tās saturu, virzoties uz lielāku nodokļu atlaizņu izmantošanu P&A izdevumiem.
- Piešķirt lielāku pētniecības finansējuma daļu ar IKT saistītiem projektiem, kam šobrīd ir nepietiekams finansējums.
- Palielināt RIS3 finansējuma daļu, kas paredzēta IKT, un virzīt būtiskus pielietojumus izmantošanai citās viedās specializācijas jomās.
- Uzlabot pētniecības kvalitāti, paaugstinot finansējuma daļu, ko piešķir konkurences procesā.
- Ieviest *ex post* pētniecības projektu novērtēšanas sistēmu, līdzīgu Zinātnes fondam Īrijā.
- Palielināt kompetenču centru privātā līdzfinansējuma proporcionālo daļu, lai nodrošinātu, ka tie ir vērsti uz komerciālām inovācijām.
- Novērtēt IT klastera, LIKTA, LIDA un IT Kompetences centra darbību un skaidri noteikt to attiecīgās lomas, pamatojoties uz šo novērtējumu.
- Izstrādāt Intelektuālā īpašuma (IP) tiesību stratēģiju, balstoties uz veiksmīgo Somijas piemēru, un izveidot specializētu tiesu visu IP jautājumu risināšanai.
- Paaugstināt uzņēmējdarbības motivāciju ieguldīt P&A, padarot esošās nodokļu priekšrocības P&A personālam jaunuzņēmumos mazākas pēc apjoma, taču pieejamas visiem uzņēmumiem.

Kopīgas valdības līmeņa pieejas digitālās transformācijas politikas izveide

Digitālā transformācija kompleksi un savstarpēji skar dažādas ekonomikas un sabiedrības daļas, apgrūtinot kompromisu starp valsts politikas mērķiem. Lai gūtu labumu no digitālās transformācijas un risinātu tās radītos izaicinājumus, ir nepieciešama koordinācija visās politikas jomās, kas noteiktas Digitalizācijas integrētās politikas satvarā (7.1. attēls). Nepieciešams apsvērt arī transversālās politikas jautājumus (piem., prasmes, digitālo valdību un datu pārvaldību), kas attiecas uz vairākām satvara politikas dimensijām (ESAO, 2019). Tāpēc iepriekš norādītās politikas rekomendācijas (7.1. iedaļa) ir nepieciešams koordinēt, izmantojot kopīgu valdības līmeņa pieeju.

Koordinācija ietver plaša personu loka iesaistīšanos dažādās valdības daļās un līmeņos, kā arī nevalstisko ieinteresēto pušu un starptautisko partneru līdzdalību. Taču kopīga valdības līmeņa pieeja var izrādīties izaicinājums. Piemēram, augstas transakciju izmaksas, varas un informācijas asimetrija un atšķirīgas pārvaldības pieejas dažādos valdības līmeņos var apgrūtināt koordināciju un sarunas.

Vienlaikus labi izplānota pārvaldība ir efektīvas koordinācijas pamats. Taču nav pieejas, kas būtu piemērota visam. Dažādas pieejas var atspoguļot, piemēram, pārmaiņas valsts iestādēs, valdības organizāciju vai administratīvo kultūru un kapacitāti. Turklāt pārvaldības organizācija laika gaitā pilnveidojas, piemēram, sekojot izmaiņām valdībā, tehnoloģijas progresam un iesaistīto personu, kas virza digitālo transformāciju, sastāva izmaiņām.

Šajā iedaļā ir analizēts pašreizējais digitālās transformācijas koordinācijas mehānisms Latvijā un sniegtas rekomendācijas, lai palīdzētu nodrošināt saskaņotu un vienotu visas valdības pieeju digitālās transformācijas politikām.

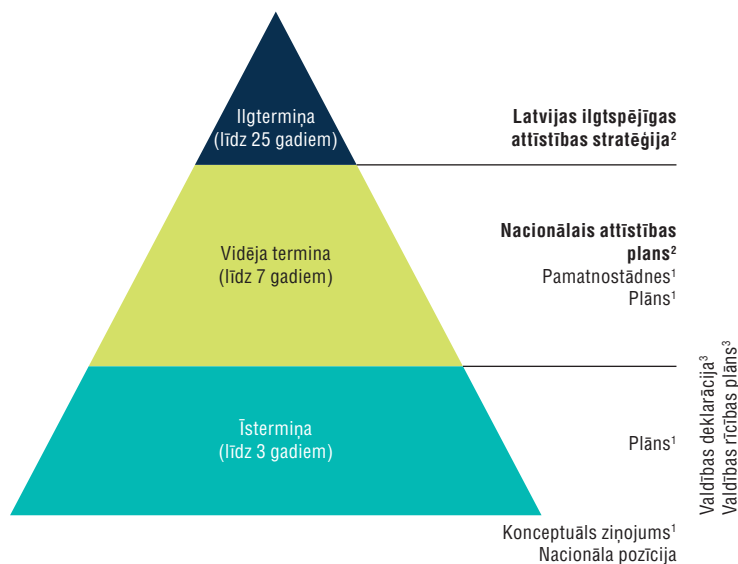
Latvijas ilgtspējas stratēģija 2030

Latvijā ir hierarhijas politikas plānošanas stratēģija ar ilgtermiņa (līdz 25 gadiem), vidēja termiņa (līdz septiņiem gadiem) un īstermiņa (līdz trim gadiem) perspektīvām (7.2. attēls). Ilgtspējīgas attīstības stratēģija ir augstākā valsts līmeņa ilgtermiņa plānošanas dokuments. Tajā ir noteiktas galvenās valdības un sabiedrības prioritātes, lai panāktu līdzsvarotu un ilgtspējīgu attīstību.

Pašreizējā Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā *Latvija 2030* ir iekļautas 7 attīstības prioritātes, 7 stratēģiskie indikatori, 11 mērķi, 11 attīstības virzieni, 42 rīcības jomas un 27 snieguma indikatori (SAEIMA, 2010).

Plānā *Latvija 2030* digitalizācija aplūkota saistībā ar nacionālās attīstības prioritātēm. Kultūras telpas attīstības (1. prioritāte) kontekstā digitālās tehnoloģijas ir aplūktas kā iespēja uzlabot piekļuvi kultūrai, saglabāt Latvijas valodas un kultūras mantojumu un stiprināt nacionālo identitāti. Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā bibliotēkām piešķirta vietējo kompetences centru loma ar uzdevumu nodrošināt mūžizglītību un informāciju, lai atbalstītu ilgtermiņa investīcijas cilvēkkapitālā (2. prioritāte).

7.2. attēls. Latvijas nacionālais attīstības plāns

1. Politikas plānošanas dokuments
2. Teritorijas attīstības plānošanas dokuments
3. Politisko vadlīniju dokuments

Avots: CSCG (2020), Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020, <https://www.pkc.gov.lv/index.php/en/national-development-planning/>.

Tiek arī sagaidīts, ka digitalizācija veicinās izglītības paradigmas maiņu (3. prioritāte), uzlabojot piekļuvi sociālo pakalpojumu tīkliem, skolu, bibliotēku un izglītības materiālu digitalizāciju, kā arī e-mācības.

Atvērtām zināšanām un zinātnei, izmantojot virtuālos biznesa inkubatorus, digitālos tīklus un platformas, ir potenciāls veicināt inovatīvu un ekoeftīvu ekonomiku (4. prioritāte). Paredzams, ka digitālā licencēšana atvieglos piekļuvi intelektuālajam īpašumam un samazinās licencēšanas izmaksas. Pāreja no transporta izmantošanas uz teledarbu un attālināto mācīšanos samazinātu arī enerģijas patēriņu un gāzu emisijas.

Digitālās tehnoloģijas un platformas var palīdzēt izveidot dabiskos aktīvus kā nākotnes kapitālu (5. prioritāte), kā arī iedzīvināt jaunu praksi, lai mazinātu cilvēka darbības ietekmi uz ekoloģiju. Ātrdarbīgu platjoslas tīklu izmantošana padarītu digitālos pakalpojumus pieejamus lauku teritorijās un attālinātos rajonos, tādējādi veicinot reģionālo attīstību (6. prioritāte).

Visbeidzot, digitalizāciju uzskata par līdzekli valdības inovācijas un sabiedrības līdzdalības stiprināšanai (7. prioritāte). E-pārvalde var potenciāli efektīvāk nodrošināt labākus pakalpojumus, bet sociālie tīkli un interneta platformas var darboties kā publiski forumi, kur iedzīvotāji dalās ar viedokļiem un sadarbojas, lai risinātu sociālās problēmas.

Plānā *Latvija 2030* ir noteikti arī 27 indikatori, lai mērītu progresu 7 attīstības prioritātēs. Taču tikai viens indikators (t.i. e-pārvaldes lietošana sabiedrībā) ir tieši saistīts ar digitālo transformāciju.

Augsta līmeņa politikas dokumentā plānā *Latvija 2030* nav precīzi aprakstītas konkrētas darbības; tās ir izstrādātas un precīzi aprakstītas nacionālajos plānos un nozaru pamatnostādnēs.

Nacionālais attīstības plāns 2014.-2020. gadam

Nacionālais attīstības plāns (NAP), kas ir Latvijas galvenais vidēja termiņa plānošanas dokuments, ir galvenais ilgtspējīgas attīstības stratēģijas īstenošanas rīks. NAP ir noteikti vidēja termiņa mērķi, prioritātes un veiktspējas indikatori, darbības jomas, iznākumi un atbildīgās institūcijas septiņu gadu periodam. Plānu īsteno ar nozaru un teritoriju attīstības politiku palīdzību (reģionu, vietējās pašvaldības), tostarp ar centrālās valdības un vietējo pašvaldību plānošanas investīciju programmām, ES politikas instrumentiem un citiem finanšu avotiem.

7. DIGITĀLĀS TRANSFORMĀCIJAS POLITIKAS

NAP 2014.-2020. ir noteikti 12 stratēģiskie mērķi trīs prioritātēs: 1) tautsaimniecības izaugsme; 2) cilvēku drošība; un 3) reģionu izaugsme (CSCC, 2012). Kā norādīts iepriekš, vairākās NAP paredzētajās darbībās stratēģisko mērķu sasniegšanai tiek izmantota digitālā transformācija.

Lai sasniegtu stratēģisko mērķi "Augstākā un eksportspējīga ražošana un starptautiski konkurētspējīgi pakalpojumi", NAP ir paredzēta uzņēmēju apmācība par ražošanas procesiem produktivitātes paaugstināšanai un pārvaldības metodēm, un biznesa modeļiem, tostarp tiem, ko nodrošina digitālās tehnoloģijas.

Darbības, lai sasniegtu stratēģisko mērķi "Pakalpojumu pieejamība līdzvērtīgāku darba iespēju un dzīves apstākļu radīšanai", ietver uzlabotu piekļuvi ātrdarbīgiem un īpaši ātrdarbīgiem datu pārraides tīkliem visā Latvijā, vispārīgu iedzīvotāju e-prasmju uzlabošanu un uzlabotu piekļuvi e-pārvaldes pakalpojumiem, kā arī digitālā satura, produktu un pakalpojumu attīstību.

Lai sasniegtu stratēģisko mērķi "Kompetenču attīstība", NAP ir paredzēta inovatīvu satura un aktivitāšu formu ieviešana pamata un vidējās izglītības līmenī, lai veicinātu radošas un uzņēmējdarbības prasmes digitālā mācību vidē.

Administratīvā sloga samazināšana uzņēmējiem, tostarp izmantojot digitālās tehnoloģijas, un vienas pieturas tiešsaistes platformas izveidošana e-pārvaldes pakalpojumu sniegšanai uzņēmumiem veido daļu no darbībām, lai sasniegtu stratēģisko mērķi izveidot "izcilu uzņēmējdarbības vidi".

Visbeidzot, stratēģiskā mērķa "Attīstīta pētniecība, inovācija un augstākā izglītība" sasniegšana ir balstīta uz augstākās izglītības, zinātnes un privātā sektora sadarbības platformas attīstīšanu Baltijas valstu starpā izvēlētajās jomās, tostarp viedo tehnoloģiju un inženierzinātņu jomā. NAP ir paredzētas citas darbības, lai atbalstītu pētniecības un tehnoloģiju pārnesi, bet nav īpašas atsauces uz digitālajām tehnoloģijām.

NAP ir īpaša atsauce uz indikatoru kopumu, lai novērtētu progresu. Lai gan vairākos indikatoros, iespējams, ir ietverts digitālais komponents (piem., P&A, augsto tehnoloģiju eksports un prasmes), tikai divos ir iekļauta tieša saite ar digitālo transformāciju: 1) mājsaimniecību ar piekļuvi internetam proporcija, un 2) iedzīvotāju, kas lieto internetu saziņai ar valsts un vietējo pašvaldību iestādēm, proporcija. 2020. gada mērķi attiecībā uz abiem indikatoriem, t.i. attiecīgi 80% un 50%, ir sasniegti (4. nodaļa).

NAP 2021.-2027. gadam Ministru kabinets apstiprināja 2020. gada 25. februārī. NAP 2021.-2027. gadam ir noteikti trīs stratēģiskie mērķi - vienādas iespējas, produktivitāte un ienākumi, un sociālā uzticēšanās sešām prioritārām jomām: 1) spēcīgas ģimenes, veselī un aktīvi cilvēki; 2) zināšanas un prasmes personiskajai un valsts izaugsmei; 3) biznesa konkurētspēja un materiālā labklājība; 4) kvalitatīvi dzīves apstākļi un teritoriālā attīstība; 5) kultūra un sports aktīvai un papildītai dzīvei; un 6) vienota, droša un atvērta sabiedrība.

NAP 2021.-2027. gadam ir iekļauti vairāki pasākumi digitālo iespēju izmantošanai:

- digitālo un jauno tehnoloģiju prasmju stiprināšana sadarbībā ar uzņēmumiem
- digitālo tehnoloģiju izmantošanas veicināšana uzņēmējdarbībā
- digitālo risinājumu izplatības sekmēšana informācijas apmaiņai saimnieciskās darbības veicēju, valsts un vietējo iestāžu starpā
- principa "digitalizācija vispirms" ieviešana uz lietotāju orientētiem, atvērtiem sabiedriskajiem pakalpojumiem
- IKT infrastruktūras uzlabošana valsts pārvaldei, pašvaldībām un izglītības iestādēm
- valsts un pašvaldību infrastruktūras fiziskās un digitālās pieejamības paplašināšana
- Viedās specializācijas stratēģiju veicināšana piecās jomās, tostarp IKT
- kultūras mantojuma, sporta tradīciju un vērtību saglabāšana un nodošana nākotnes paaudzēm, tostarp, izmantojot IKT.

Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam

Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes (INFSO) 2014.-2020. gadam, kas ir nākamais dokuments Latvijas plānošanas sistēmas hierarhijā, ir noteikta digitālā stratēģija (Ministru kabinets, 2013a). Pamatnostādnes funkcionē kā vidēja termiņa attīstības plāns, un tās izstrādāja darba grupa,

kuras darbu koordinēja Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM) un kuras sastāvā bija pārstāvji no 12 ministrijām (Lauksaimniecības, Kultūras, Aizsardzības, Ekonomikas, Izglītības, Finanšu, Ārlietu, Veselības, Iekšlietu, Tieslietu, Satiksmes un Labklājības), Valsts kancelejas, IKT nozares asociācijām, Latvijas UNESCO nacionālās komisijas un Latvijas Tirdzniecības palātas.

ISAP 2014.-2020. gadam mērķis ir “nodrošināt iespēju ikvienam izmantot IKT sniegtās iespējas, veidot uz zināšanām balstītu ekonomiku un uzlabot kopējo dzīves kvalitāti, sniedzot ieguldījumu valsts konkurētspējai, un ekonomiskās izaugsmes paaugstināšanā un darbavietu radīšanā” (Ministru kabinets, 2013a).

Ekonomiskā izaugsme un darbavietu radīšana ir stratēģijas pamatā un nosaka katru no septiņiem darbības virzieniem, kas noteikti pamatnostādņēs: 1) IKT izglītība un prasmes; 2) plaši pieejama piekļuve internetam; 3) moderna un efektīva valsts pārvalde; 4) e-pakalpojumi un digitālais saturs sabiedrībai; 5) pārrobežu sadarbība Digitālajam vienotajam tirgum; 6) IKT pētniecība un inovācija; un 7) uzticēšanās un drošība.

Vadlīnijās īpaša uzmanība pievērsta atvērto datu principu kā sabiedrisko pakalpojumu efektivitātes uzlabošanas rīka izmantošanai valsts pārvaldē. E-prasmju uzlabošanai un interneta piekļuves un ātruma uzlabošanai arī ir būtiska loma kā e-komercijas un e-uzņēmējdarbības veicinošiem faktoriem. Digitālo rīku izmantošana, lai mazinātu administratīvo slogu un uzlabotu valsts pārvaldes efektivitāti, ir nozīmīga arī ISAP 2014.-2020. gadam ar mērķi samazināt administratīvās izmaksas uzņēmumiem, īpaši MVU.

Katrs rīcības virziens ir izteikts ar vairākiem pasākumiem, kā parādīts 7.1. tabula.

7.1. tabula. Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam

Darbības virziens	IKT izglītībā un e-prasmes		
	Atbildīgā iestāde	Iesaistītās iestādes	Plānotie izdevumi (LVL)
Galvenie pasākumi			
1.1. Darbinieku un uzņēmēju e-prasmju uzlabošana	VARAM	Vietējās pārvaldes, visas ministrijas	4 035 294
1.2. Darbinieku apmācība sadarbībā ar uzņēmumiem	EM	LIAA	15 000 000 ¹
1.3. E-prasmju apmācība bezdarbniekiem un darba meklētājiem	LM	EM, IZM, vietējās pārvaldes, NVA, sociālie partneri	10 000 000
1.4. E-prasmju apmācība pieaugušajiem	LM	EM, IZM, sociālie partneri	1 900 000
1.5. Digitālo mācību grāmatu bibliotēka	IZM	KM, VARAM, pašvaldības, VISCA, sociālie partneri	694 118
1.6. Integrētās izglītības mācību programmas izstrāde, ietverot algoritmisku domāšanu un informācijas pratību	IZM	SECC, KM, VARAM, pašvaldības, sociālie partneri	1 058 824 ¹
1.7. Digitālie mācību materiāli vispārējai izglītībai	IZM	KM, VARAM, pašvaldības, sociālie partneri	2 966 667
1.8. Dabaszinātņu kabinetu aprīkojums skolās, tostarp programmatūra	IZM	Pašvaldības	18 000 000 ¹
1.9. Metodoloģisks atbalsts IKT	IZM	Pašvaldības un valsts skolas	10 000 000
1.10. Ergonomiski iekārtējumi un IKT risinājumi reģionālajās vidusskolās	IZM	Pašvaldības	57 400 000
1.11. Skolotāju kvalifikācijas paaugstināšana, tostarp IKT	IZM	SECC, pašvaldības	6 000 000 ¹
1.12. Skolotāju prasmju, tostarp IKT prasmju, uzlabošana	IZM	Pašvaldības, LM, KM, EM, LM, sociālie partneri	3 507 100
1.13. Pārvaldības uzlabošana mazajās lauku skolās, tostarp ar IKT iegādi	IZM	Pašvaldības	11 764 706
1.14. Nākamās paaudzes tīkla attīstība lauku reģionos	SM	Valsts Radio un televīzijas centrs	65 000 000
1.15. Platjoslas pakalpojums savienojuma pēdējai jūdzei	SM	Telekomunikāciju uzņēmumi	36 000 000
1.16. Esošo elektronisko komunikāciju tīklu novērtēšana	SM	..	SM parastais budžets
1.17. Esošās elektronisko sakaru tīklu infrastruktūras kartēšana	SM	..	2 400 000
3.1. IKT centralizēto platformu izstrāde valsts pārvaldei	VARAM	Visas ministrijas	25 035 294
3.2. Valsts pārvaldes pakalpojumu digitalizācija	VARAM	Visas ministrijas, vietējās pārvaldes	76 258 824
3.3. Valsts pārvaldes cilvēkresursu pārvaldības sistēmas ieviešana, kas balstīta uz e-pārvaldes principiem	VAS	Valsts administrācijas skola, visas ministrijas	6 670 600 ¹

7. DIGITĀLĀS TRANSFORMĀCIJAS POLITIKAS

7.1. tabula. Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam (cont.)

Darbības virziens	IKT izglītībā un e-prasmēs		
	Atbildīgā iestāde	Iesaistītās iestādes	Plānotie izdevumi (LVL)
3.4. E-izsoļu ieviešana	TM	TA, IAP	1 miljons
3.5. Vienotas IT platformas patentu, preču zīmju un dizainparaugu izstrāde reģistrācijai	TM	Patentu birojs	800 000
3.6. Darba tirgus prognozēšanas sistēmas ieviešana	LM	EM, IZM, LM, sociālie partneri	764 706
3.7. Hospitalizēto pacientu veselības aprūpes iestāžu efektivitātes uzlabošana	VM	Vietējās pašvaldības, sociālie partneri	3 000 000
3.8. Invaliditātes ekspertīzes pakalpojumu kvalitātes uzlabošana	LM	VM, pašvaldības, sociālie partneri	505 882
3.9. Tiešsaistes psiholoģiskās konsultācijas bērniem stresa situācijās	LM	VBTAI	120 000
3.10. Sadarbība ar pilsonisko sabiedrību saistībā ar tīmekļa 2.0 risinājumiem	VAS	Visas ministrijas, sociālie partneri	300 000
3.11. Pētniecības un publikāciju datu bāzes izstrāde	PKC	..	11 800
3.12. Integrētās klimata pārmaiņu un gaisa kvalitātes datu bāzes izstrāde	VARAM	FEI, LVĢMC, LLU, Silava	Budžetā
3.13. Klimata pārmaiņu mazināšanas politikas novērtējums	VARAM	FEI, LVĢMC, LLU, Silava	Budžetā
3.14. Klimata pārmaiņu portāla izstrāde	VARAM	..	Budžetā
3.15. Informācijas sistēmas izstrāde plūdu riska teritorijām	VARAM	..	Budžetā
3.16. E-pakalpojumi un sistēmas, kas saistītas ar tiesību aktiem	TM	TA (LR), DVI, IAP, UR, VTEB, VZD,	7 000 000
3.17. Kultūras mantojuma digitalizācija	KM	KISC, LNB, KM	11 764 706
3.18. Bibliotēkas, arhīva un muzeja informācijas sistēmas atjaunināšana saskaņā ar ES Direktīvu 2013/37/ES	KM	KISC, LNB, KM	1 750 000
3.19. Digitālā kultūras mantojuma kompetences tīkla izstrāde un uzturēšana	KM	KISC, LNB, KM	3 000 000
3.20. Mašintulkošanas sistēmas uzlabošana	KM	KISC	4 000 000
3.21. IKT pārvaldības sistēmas izstrādei centrālajai pārvaldei	VARAM	VRAA	1 487 022
6.1. Atbalsts lietišķajai P&A komerciālai lietošanai	IZM	LM, KM, EM, VARAM, VM, reģistrētās pētniecības institūcijas	32 500 00 ¹
6.2. Atbalsts jaunajiem produktiem un tehnoloģijām	EM	LIAA	124 000 000 ¹
7.1. Latvijas centralizētas IKT drošības un prevencijas platformas izstrāde	CERT.LV/AM	Valsts pārvaldes iestādes	515 530
7.2. Elektroniska ziņošana par nelegālu un kaitīgu saturu internetā	CERT.LV/AM	LIA	184 200
7.3. Sabiedrības informētības par IKT drošību uzlabošana	VARAM	CERT.LV, AM	4 035 294
7.4. Sabiedrības informētības uzlabošana par riskiem un apdraudējumiem internetā	VARAM	CERT. LV/AM, LM, VBTAI	208 200
7.5. Palīdzības līnija bērniem un jauniešiem, kas saskārušies ar kaitīgu saturu internetā	LM	VBTAI	220 200
7.6. Sabiedrības informētības uzlabošana par personas datu drošību	TM	CERT.LV, DVI, VARAM	53 400
7.7. Valsts pārvaldes iestāžu informēšana par nepieciešamību nodrošināt personas datu apstrādes drošību interneta vidē	TM	CERT.LV, DVI, VARAM	12 000
7.8. Darbību ar personas datiem augsta līmeņa aizsardzības nodrošināšana	DVI	..	629 778
7.9. 112 zvanu platformas modernizācija	IM	VARAM	8 800 000

1. Tikai daļa izdevumu attiecas uz INFSO 2014-2020 pasākumiem.

Piezīme: .. = nav pieejams. 2014. gada 1. janvārī LVL (Latvijas lats) nomainīja eiro, 1 LVL = EUR 1,42288. Tikai daži no izdevumiem, kas apzīmēti ar “”, attiecas uz ISAP 2014.-2020. pasākumiem. TA: Tiesu administrācija; CERT.LV: Latvijas Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūcija; KISC: Kultūras informācijas sistēmu centrs; PKC: Pārresoru koordinācijas centrs; DVI: Datu valsts inspekcija; IAP: Iekšējā audita padome; FEI: Fizikālās enerģētikas institūts; LVĢMC: Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs; LIA: Latvijas Interneta asociācija; LIAA: Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra; LNB: Latvijas Nacionālā bibliotēka; VZD: Valsts Zemes dienests; LLU: Latvijas Lauksaimniecības universitāte; LM: Lauksaimniecības ministrija; KMB: Kultūras ministrija; AM: Aizsardzības ministrija; EM: Ekonomikas ministrija; IZM: Izglītības un zinātnes ministrija; VARAM: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija; VM: Veselības ministrija; IM: Iekšlietu ministrija; TM: Tieslietu ministrija; SM: Satiksmes ministrija; LM: Labklājības ministrija; VISC: Valsts izglītības satura centrs; UR: Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrs; VK: Valsts kontrole; VTEB: Valsts tiesu ekspertīžu birojs; Silava: Valsts meža pētniecības institūts; VBTAI: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija; VZD: Valsts Zemes dienests; VRAA: Valsts reģionālās attīstības aģentūra.

Avots: Ministru kabinets (2013a), *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. – Informatīvā daļa*, Rīkojums Nr. 486, 14. oktobrī, www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Darb_jomas/elietaas/Information_Society_Development_Guidelines_2014_2020.docx.

Pamatnostādņu īstenošanas starpposma novērtējums tika veikts 2019. gada oktobrī (VARAM, 2019). Galīgo vērtējumu VARAM iesniegs Ministru kabinetam 2021. gada jūlijā.

ISAP starpposma vērtējumā secināts, ka digitālajai transformācijai nozīmīgākie aspekti ir cilvēkkapitāls un inovācija kopā ar digitālo risinājumu savstarpējo savietojamību. Lai gūtu ieguvumu, ir vēl vairāk

jāuzlabo sinerģijas starp valsts pārvaldi un privāto sektoru, uzlabojot esošo institucionālo struktūru un attīstot jaunu struktūru, kas reaģē uz digitalizācijas radītajiem izaicinājumiem.

Šobrīd ir spēkā vairāki citi ar attīstību saistīti dokumenti, kuros bieži uzmanība pievērsta e-pārvaldes pakalpojumu uzlabošanai. To vidū ir Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis (Ministru kabinets, 2013b), Valsts pārvaldes informācijas sistēmu konceptuālā arhitektūra (Ministru kabinets, 2015), un informatīvie ziņojumi par mākoņdatošanas pakalpojumu izmantošanu valsts pārvaldē (Ministru kabinets, 2018) un Latvijas Atvērto datu stratēģija (Ministru kabinets, 2019) (4. nodaļa), kā arī informatīvais ziņojums par mākslīgā intelekta risinājumu attīstību (Ministru kabinets, 2020a) un publisko pakalpojumu transformācijas rīcības plānu (Ministru kabinets, 2020b).

Citos dokumentos, piemēram, Nākamās paaudzes platjoslas elektronisku sakaru tīklu attīstības koncepcijā 2013.-2020. gadam un Elektronisko komunikāciju politikas plānā 2018.-2020. gadam lielāka uzmanība koncentrēta uz IKT piekļuvi un infrastruktūru (3. nodaļa).

Papildu dokumenti ietver Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam un Latvijas kiberdrošības stratēģiju 2014.-2018. gadam. Latvijas kiberdrošības stratēģijas pamatnostādnes (2019-2022) tika apstiprinātas 2019. gada septembrī (5. nodaļa).

Latvijai šobrīd nav vispārējas stratēģijas par uzņēmējdarbības digitalizāciju. Taču ir Viedās specializācijas stratēģija, kas ir saistīta ar Zinātnes, tehnoloģiskās attīstības un inovācijas pamatnostādņēm 2014.-2020. gadam (STDI) un Valsts industriālās politikas (NPI) pamatnostādņēm 2014.-2020. gadam. Pēdējā no dokumentiem mērķis ir veicināt nozares modernizāciju (EK, 2018b). NPI pamatnostādnes tika publicētas 2012. gadā un citu starpā viens no to mērķiem ir salāgot darbaspēka piedāvājumu un izglītību ar ekonomikas attīstības vajadzībām un sekmēt atklātu, radošu un inovatīvu vidi (6. nodaļa).

Skaidri budžeta piešķirumi digitālajai stratēģijai

ISAP 2014.-2020. gadam ir iekļauta informācija par izdevumiem, kas nepieciešami īstenošanai (7.1. tabula), bet nav paredzēti nekādi budžeta piešķirumi. Tāpēc Pamatnostādnes ir jāīsteno ar katras ministrijas parasto budžetu. Tādējādi ministrijām tiek piešķirtas būtiskas pilnvaras attiecībā uz resursiem, kas tiek izmantoti pasākumiem, kas paredzēti Pamatnostādņēs, un to faktiskai īstenošanai.

Turklāt, speciāla budžeta ISAP 2014.-2020. gadam neesamība apgrūtina faktiskā resursu piešķiruma novērtējumu *ex post*. Šīs grūtības ir ilustrētas ISAP progresa vērtējumā, kas veikts 2019. gadā, kurā nav iekļauta informācija par faktiskajiem atbildīgo ministriju izdevumiem Pamatnostādņēs paredzētajiem pasākumiem.

Grūti nosakāms, kādi resursi ir piešķirti Pamatnostādņu īstenošanai centrālajā valdības budžetā. Piemēram, atbilstoši ISAP 2014.-2020. gadam Ekonomikas ministrijai (EM) būtu jāpiešķir daļa no 2014.-2020. gada budžeta darbinieku apmācībai (EUR 21,4 milj.) un jānodrošina atbalsts jauniem produktiem un tehnoloģijām (EUR 176,4 milj.) saistībā ar digitālo tehnoloģiju pieņemšanu un prasmēm. EM budžetā šie pasākumi ir iekļauti galvenokārt pie Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) finansējuma, kur kopējais budžets 2018.-2020. gadam ir mazāks par EUR 50 miljoniem. Turklāt nav norādīts faktiskais resursu daudzums, kas piešķirts politikai digitālo tehnoloģiju ieviešanai.

Tāpat arī EUR 57,4 miljoni būtu jāparedz pasākumam “Ergonomiski iekārtojumi un IKT risinājumi reģionālajās vidusskolās”; kas ir viens no lielākajiem plānotajiem izdevumiem Pamatnostādņēs. Lai gan vietējām pārvaldēm tika uzdota 44 projektu īstenošana šī pasākuma ietvaros, šķiet, ka izdevumi IKT risinājumiem (EUR 23 miljoni) ir būtiski mazāki par ISAP 2014.-2020. gadam plānotajiem.

Šķiet, ka Latvijā izstrādāto nozaru pamatnostādņu lielais skaits veido šķērslī, lai nodrošinātu skaidru politikas iniciatīvu un budžeta piešķirumu saskaņošanu. Lai gan šajās pamatnostādņēs ir atbalstīta ministriju un aģentūru sadarbība konkrētās politikas jomās, to daudzskaitlīgums noved pie pasākumu pārklāšanās vairākās pamatnostādņēs.

Turklāt, lai gan par katrām no vadlīnijām atbilstošās ministrijas ir atbildīgas par to īstenošanu, šķiet, ka nozaru ministriju atbildība ir mazāka, mazinot to motivāciju īstenot pamatnostādnes (ESAO, 2018). Tas palīdz izskaidrot, kāpēc Latvija ir panākusi labāku progresu pasākumos, kas saistīti ar e-pārvaldi, jo VARAM ir atbildīga gan par ISAP 2014-2020. gadam, gan e-pārvaldes politiku.

Šīs problēmas ir atzītas dokumentā Latvija 2030: "Ir izveidots liels skaits - vairāki simti - attīstības plānošanas dokumentu. Attīstības plānošanas sistēma ir vāji saistīta ar budžeta procesu, un tai trūkst vidēja termiņa un ilgtermiņa novērtējuma. Spēcīga nozaru perspektīva politiku veidošanā un īstenošanā ir vēl viens sarežģījumu avots." Ilgtspējīgas attīstības stratēģija bija paredzēta kā vienots dokuments, kas kopā ar pārvaldes modeļa izmaiņām risinātu šīs problēmas. Taču formāla Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā un atsevišķi NAP noteikto mērķu ievērošana, pastāvīga spriedze nozaru pamatnostādņu starpā saglabājas kā nopietns šķērslis politikas veidošanai Latvijā.

Spēcīgāks koordinācijas mehānisms valdības ietvaros

Lai palielinātu valdības apņemšanos īstenot digitālo darba kārtību, šķiet, ir nepieciešami trīs soļi. Pirmais no tiem ir virzīt digitālās transformācijas politiku kā prioritāru politikas darba kārtībā. Tas nozīmē, ka digitālās transformācijas mērķiem būtu jābūt nozīmīgākai lomai Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā un Nacionālās attīstības plānos. Kā norādīts iepriekš, šajos dokumentos ir paredzēta digitālās transformācijas politika, bet nav sniegta pietiekami precīza informācija par tās raksturu un mērogu. Lai gan laikposmam no 2021. līdz 2027. gadam tiek izstrādāts jauns NAP ar iespēju stiprināt digitālās transformācijas politikas lomu, Ilgtspējīgas attīstības stratēģija darbosies līdz 2030. gadam. Tāpēc valdībai vajadzētu izpētīt iespēju pārskatīt stratēģiju ar mērķi paredzēt spēcīgāku un skaidrāku apņemšanos īstenot digitālās transformācijas politiku.

Otrais solis ir noteikt skaidrus budžeta piešķirumus Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādņem nākamajam plānošanas periodam. Lai gan šķiet piemēroti uzticēt šo pamatnostādņu īstenošanu katrai ministrijai, kam būs labāka informācija par nozarēm tās kompetencē, ir nepieciešams noteikt skaidrākus budžeta piešķirumus un skaidrākas izdevumu saistības ministrijas līmenī. Tas palielinātu caurskatāmību saistībā ar Pamatnostādņu mērķiem, kalpotu kā spēcīgs signāls, apstiprinot valdības apņemšanos, un stiprinātu pasākumu politisko ticamību. Lielāka caurskatāmība atvieglotu arī Pamatnostādņu īstenošanu.

Noslēgumā, ir svarīgi izveidot institucionālus mehānismus, lai koordinētu digitālās transformācijas politiku valdības līmenī. Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādņu vadība, izstrāde un pārvaldība ir sadalīta starp vairākām ministrijām, tostarp VARAM, EM, SM un IZM. Formālas, kopīgas valdības līmeņa pieejas trūkums kavē Latvijas digitālās transformācijas darba kārtības kopējo efektivitāti.

ISAP 2014.-2020. gadam progresa novērtējumā nonākts pie līdzīga secinājuma, aicinot veikt līdzsvarotu digitalizācijas politikas integrāciju nozaru politikās, piešķirot pietiekamus līdzekļus koordinācijai, atbilstošu finansējumu, lai sasniegtu noteiktos mērķus un ambiciozos, taču sasniedzamos indikatorus.

ESAO valstīs tiek izmantoti dažādi nacionālo digitālo stratēģiju pārvaldības modeļi (7.2. tabula). Daži no tiem ir balstīti uz īpašu ministriju vai iestādi; citos paredzēta nacionālās digitālās stratēģijas koordinācija kāda ministra vai iestādes portfelī. Nelielā skaitā valstu par koordināciju ir atbildīgas vairākas ministrijas, vai tā notiek augstākajā valdības līmenī (t.i. Premjerministra birojs, prezidentūra vai kanceleja).

7.2. tabula. Nacionālo digitālo stratēģiju pārvaldība ESAO valstīs

Valstu skaits

Atbildīgā iestāde	Koordinācija	Īstenošana	Uzraudzība	Vērtēšana
Premjerministra birojs, prezidentūra vai kanceleja	5	0	3	4
Īpaša ministrija vai iestāde šim nolūkam	12	8	12	10
Ministrija vai iestāde, kas nav paredzēta tikai šim nolūkam	14	4	12	11
Vairākas ministrijas vai iestādes	6	24	8	8

Piezīme: Dati ir balstīti uz 33 valstu atbildēm uz aptaujas jautājumiem. Katras atbildības summa var pārsniegt valstu skaitu (33), ja atbildība noteikta vairāk nekā vienai iestādei.

Avots: ESAO (2019b), *Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives*, <https://doi.org/10.1787/9789264312012-en>.

Lai gan iepriekš minētajiem modeļiem piemīt gan stiprās, gan vājās puses, ir būtiski, lai iestādei, kas atbildīga par digitālās stratēģijas koordināciju ir gan pietiekama politiskā ietekme, gan atbilstoši resursi sava mandāta izpildei.

Šķiet, ka premjerministra biedrs ir piemērots kandidāts digitālās transformācijas politiku Latvijā koordinatora lomai. Premjerministra biedrs, ko ieceļ Ministru kabinets, ir atbildīgs par valdības Nacionālās attīstības plānu un tās saskaņotību ar Ilgtspējīgas attīstības stratēģiju, kā arī budžeta procesu. Pildot amata pienākumus, šī persona var palīdzēt nodrošināt, ka digitālās transformācijas politikai tiek piešķirta augsta līmeņa prioritāte politikas darba kārtībā.

Digitālās ekonomikas stratēģijas koordinācijā atbalstu varētu sniegt Pārresoru koordinācijas centrs (PKC). PKC ir vadošā iestāde attiecībā uz nacionālās attīstības plānošanu un koordināciju Latvijā. Atrodoties premjerministra tiešā pakļautībā, PKC atbild par Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas un Nacionālā attīstības plāna izstrādi un uzraudzību. Tas veic arī analītiskos uzdevumus, ko uzdevis premjerministrs un Premjerministra birojs, tostarp sniedz palīdzību valdības deklarācijas un rīcības plāna sagatavošanā.

Kā Latvijas digitālās ekonomikas stratēģijas koordinatoram premjerministra biedram vajadzētu būt arī viņa pārvaldībā esošam budžetam, ko izmantot, lai finansētu politikas atbilstoši valdības noteiktajiem mērķiem, ko īsteno saskaņoti ar divām vai vairākām iestādēm: ministrijām, aģentūrām vai vietējām pārvaldēm. Lai gan nozaru ministri saglabātu atbildību un budžeta piešķirumus digitālās transformācijas politikas īstenošanai attiecīgajā nozarē, šāds budžets sniegtu motivāciju iestāžu sadarbībai. Piemēram, premjerministra biedrs varētu piešķirt papildu līdzekļus (t.i. zināma veida koordinācijas prēmiju) politikām, kas īstenoas vairāku ministriju koordinētā darbībā.

Šādi budžeta piešķirumi parasti būtu atbilstošas dotācijas formā (t.i. dotācija, kas ir jāizmanto konkrētam nolūkam un kura piešķiršanas nosacījums ir papildu resursi no saņēmējām iestādēm).

Budžetam nebūtu nepieciešami papildu resursi, bet piešķirumu, kas šobrīd piešķirti digitalizācijas politikām dažādās valdības centrālā budžeta sadaļās, pārdale. Kā norādīts iepriekš, šī koordinācijas mehānisma izveidošanas priekšnosacījums ir skaidrāka budžeta sadale.

7.1. ielikums. Politikas rekomendācijas valsts pārvaldes kopējai pieejai

Lai palīdzētu nodrošināt saskaņotu un koordinētu visas valsts pārvaldes pieeju digitālās transformācijas politikām Latvijā, pārvaldei vajadzētu:

- Virzīt digitālās transformācijas politiku kā prioritāru politikas darba kārtībā
- Noteikt skaidrus budžeta piešķirumus Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnēm
- Institucionalizēt digitālās transformācijas politiku koordinācijas mehānismu (piem., piešķirot koordinatora funkcijas premjerministra biedram).

Atsauces

- ESAO (2019) *Digitalizācija: Politikas veidošana, dzīves uzlabošana* [Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives], OECD Publishing, Parīze, <https://doi.org/10.1787/9789264312012-en>.
- ESAO (2018), *Uzņēmumu piekļuve tiesiskumam un iekļaujoša izaugsme Latvijā* [Access to Justice for Business and Inclusive Growth in Latvia], OECD Publishing, Parīze, <https://doi.org/10.1787/9789264303416-en>.
- ESAO (2016), *Patērētāju aizsardzība e-komercijā: ESAO rekomendācijas* [Consumer Protection in E-commerce: OECD Recommendation], OECD, Parīze, www.oecd.org/sti/consumer/ECommerce-Recommendation-2016.pdf.
- Ministru kabinets (2020a), Informatīvais ziņojums "Par mākslīgā intelekta risinājumu attīstību", Rīga, http://tap.mk.gov.lv/doc/2020_02/IZ_MI%5b1%5d.2.docx.
- Ministru kabinets (2020b), *Sabiedrisko pakalpojumu transformācijas rīcības plāns*, Rīga.
- Ministru kabinets (2019), *Latvijas atvērto datu stratēģija*, [Latvia's Open Data Strategy], 20. augusts, Rīga, <http://polsis.mk.gov.lv/documents/6533>.
- Ministru kabinets (2018), *Informatīvais ziņojums "Mākoņdatošanas pakalpojumu izmantošana valsts pārvaldē"* [Using Cloud Computing Services in Public Administration], 20. februāris, Rīga, <http://polsis.mk.gov.lv/documents/6140>.
- Ministru kabinets (2015), *Valsts pārvaldes informācijas sistēmu konceptuālā infrastruktūra* [Conceptual Architecture of Public Administration Information Systems], 10. marts, Rīga.
- Ministru kabinets (2013a), *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. – Informatīvā daļa*, [Information Society Development Guidelines 2014-2020 – Informative Part], Rīkojums Nr. 486, 14. oktobrī, Rīga, www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Darb_jomas/elietas//Information_Society_Development_Guidelines_2014_2020.docx.
- Ministru kabinets (2013b), *Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis* [Concept of the Organisational Model of Public ICT Management], Rīkojums Nr. 57, Rīga, 15. janvāris, www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/Darb_jomas/elietas//E2269_Organisational_Model_for_the_Management_of_Public_Infor_and_Com_Tech.doc.
- PKC (2012), *Latvijas Nacionālais attīstības plāns, Pārresoru koordinācijas centrs* [National Development Plan of Latvia 2014–2020, Cross-Sectoral Coordination Centre], Rīga, www.pkc.gov.lv/images/NAP2020%20dokumenti/NDP2020_English_Final.pdf.
- SAEIMA (2010), *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*, [Sustainable Development Strategy of Latvia until 2030], Rīga, www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/dokumenti/pol_doc//LIAS_2030_parluks_en.pdf.
- VARAM (2019), *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādņu 2014.-2020. gadam 2. starpposma vērtējums* [2nd Interim Evaluation of the Information Society Development Guidelines 2014-2020, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Rīga, <http://polsis.mk.gov.lv/api/file/file7299860066764117769.pdf>.

From:
Going Digital in Latvia

Access the complete publication at:

<https://doi.org/10.1787/8eec1828-en>

Please cite this chapter as:

OECD (2021), "Digitālās transformācijas politikas: Rekomendācijas valdības kopējai pieejai", in *Going Digital in Latvia*, OECD Publishing, Paris.

DOI: <https://doi.org/10.1787/5470c607-lv>

This work is published under the responsibility of the Secretary-General of the OECD. The opinions expressed and arguments employed herein do not necessarily reflect the official views of OECD member countries.

This document, as well as any data and map included herein, are without prejudice to the status of or sovereignty over any territory, to the delimitation of international frontiers and boundaries and to the name of any territory, city or area. Extracts from publications may be subject to additional disclaimers, which are set out in the complete version of the publication, available at the link provided.

The use of this work, whether digital or print, is governed by the Terms and Conditions to be found at <http://www.oecd.org/termsandconditions>.